

VOORWOORD

In het voorjaar van 1989 besloot een groepje historici en mediaevisten tot het schrijven van een reeks essays over een onderwerp dat ieders belangstelling had: de implicaties van politiek denken voor de beeldvorming over geschiedenis en de weerslag van historische ontwikkelingen op politiek denken.

Onder historici is voor dit onderwerp al geruime tijd weinig belangstelling. De opkomst van de mentaliteitsgeschiedenis, de cultuurgeschiedenis en aanverwante richtingen heeft de historische reflectie op de politieke theorie in de schaduw gesteld. Een mogelijke oorzaak hiervan is gelegen in de politieke situatie van Europa na de Tweede Wereldoorlog. De politieke inrichting van de Westeuropese maatschappij is geen inzet van diepgaand politiek debat; ze is eigenlijk zo vanzelfsprekend dat men meent het zonder politieke theorie te kunnen stellen.

De relatieve politieke stabiliteit in West-Europa sinds de jaren '50 gaf geen aanleiding tot serieuze discussies over de grondslagen van ons politieke bestel. De blokvorming tussen Oost en West heeft eraan bijgedragen deze inertie in stand te houden. De confrontatie met een ander politiek systeem maakte het mogelijk de Westeuropese en Amerikaanse maatschappijvormen als een homogeen, democratisch geheel te beschouwen, dat als zodanig niet ter discussie hoefde te worden gesteld.

Het huidige gebrek aan fundamentele politieke reflectie komt ons als een betreurenswaardige verarming van het intellectuele leven voor. Er wordt bijvoorbeeld weinig over de grondslagen van de huidige politiek nagedacht, noch door de politici, noch door de intellectuelen die deze politici kritisch moeten volgen. Politici expliciteren hun uitgangspunten te weinig en bieden intellectuelen daardoor weinig houvast om kritiek te leveren. De intellectuelen zijn op hun beurt niet erg actief om de uitgangspunten in de politiek nadrukkelijk aan te geven.

Deze uitgangspunten zijn er echter wel degelijk; de door ons gewenste hernieuwde aandacht voor het politieke denken moet erop gericht zijn deze uitgangspunten boven water te krijgen, om aldus kritiek mogelijk te maken. Een tweede reden om te blijven nadenken over de huidige politieke grondslagen is gelegen in het feit dat - hoewel velen het tegendeel schijnen te denken - deze grondslagen geen eeuwigheidswaarde hebben. Veranderingen in de feitelijke politieke situatie kunnen noodzaken tot andere theoretische grondslagen en het is beter hierop intellectueel voorbereid te zijn. De huidige ontwikkelingen in Oost-Europa geven hiervan een goed voorbeeld.

In dit themanummer presenteren wij een reeks zeer uiteenlopende denkbeelden over de politieke inrichting en wordingsgeschiedenis van maatschappijen uit het verre en nabije verleden, met daarmee verbonden geschiedopvattingen. Centraal staat daarbij de wisselwerking die tussen politieke theorie en geschiedenis bestaat. Niet dat de geschiedenis de enige inspiratiebron is voor

politiek denken, maar wel een hele belangrijke. Dit blijkt duidelijk uit de door ons opgenomen essays.

Uit deze artikelen komt naar voren, dat er heel verschillend gedacht kan worden over de wenselijke en feitelijke opbouw van de samenleving, met grote consequenties voor de functies die men onderdelen van de samenleving toedicht. Wij hopen hiermee, naast het opwekken van belangstelling voor naar onze mening interessante, curieuze en soms dubieuze visies uit het verleden, de lezer ook duidelijk te kunnen maken hoezeer politiek denken aan verandering onderhevig is.

Bij het schrijven van deze bundel konden wij vanaf het eerste ogenblik rekenen op de steun en aanmoediging van dr. Frank Ankersmit, die als geen ander tot nadenken over fundamentele politieke vraagstukken weet te inspireren. Onze dank gaat ook uit naar de redactie van *Groniek*, die ons al in een vroeg stadium liet weten belangstelling te hebben voor dit onderwerp en ons ruimte in hun periodiek heeft geboden.

Peter A.J. van den Berg
Wim Klooster
Bert Roest

A. Lorenzetti, *Allegorie op de goede regering*. Detail: De vrede.